

EL PERIODISME LITERARI DEL SEGLE XIX

Josep M. CASASÚS

Agraeixo molt sincerament l'alt honor que m'heu fet d'obrir aquest III Colloqui organitzat per la Societat Verdaguer. Ho agraeixo particularment perquè em permet parlar del periodisme a la Catalunya del segle XIX davant d'un auditori molt qualificat. I em permet també de reflexionar un cop més sobre els vincles de Jacint Verdaguer amb el periodisme, vincles als quals m'he referit en treballs anteriors meus, tant de caràcter acadèmic com de divulgació.

Una de les dimensions més oblidades fins ara de l'obra de Jacint Verdaguer (1845-1902) és certament la periodística. La seva indiscutible condició gegantina de primer gran poeta de la Catalunya moderna eclipsa sovint, injustament, d'altres mèrits que cal atorgar-li, com són els que li corresponen pel fet de ser el més reeixit dels reporters de viatges en llengua catalana de tot el nostre segle XIX, i pel fet de ser el més original i el més vigorós dels articulistes catalans de la seva època.

Permeteu-me que per a reblar aquesta opinió personal, que suara he formulat amb tanta vehemència, aporti citacions d'autoritats molt més poderoses que no pas la meua, representades en aquest cas pel parer de tres personalitats ben diverses: Josep Pla, Maurici Serrahima i Narcís Garolera.

Josep Pla, el més destacat dels periodistes catalans de tostemps, havia afirmat sovint que el *Dietari d'un pelegrí a Terra Santa* (1889), de mossèn Cinto Verdaguer, és el «millor llibre de prosa catalana del segle passat». És molt significativa, tanmateix, aquesta valoració positiva que un gran reporter del segle XX, com ha estat Pla, va fer dels reports de Verdaguer, comparats amb la resta de prosa catalana del passat segle. Aquesta valoració significa, entre d'altres coses, que el més complet dels grans periodistes catalans del nostre segle s'havia abeurat en els escrits narratius i descriptius —en definitiva, periodístics— de Jacint Verdaguer. Podem deduir d'això, doncs, que hi ha un influx de Verdaguer sobre Pla, qüestió que no fa el cas d'escatir ara de manera precisa.

D'acord amb aquesta interpretació, hem de concloure, doncs, d'antuvi, que en la formació de la gran periodística catalana renovadora de l'etapa anomenada d'entreguerres (anys 20 i anys 30 del segle XX), es va produir una influència sòlida i certa dels reportatges verdaguerians. Per altra banda,

Narcís Garolera, un dels estudiosos més solvents que té l'obra prosística de mossèn Cinto, ha dit que el conjunt d'articles de Verdaguer aplegats sota el títol *En defensa pròpia* (1895-1897) constitueixen «una fita en la prosa catalana moderna». Així mateix, l'eminent crític i assagista Maurici Serrahima ens va deixar imprès el següent comentari sobre aquests mateixos articles que Verdaguer va publicar en els diaris: «fins aleshores —diu Serrahima—, mai ningú no havia escrit en català amb la perfecció i l'eficàcia literària i polèmica que ell va aconseguir en aquells articles». Maurici Serrahima va concloure el seu comentari amb una afirmació contundent: «La prosa verdagueriana (amb aquests articles) havia arribat a dalt de tot».

Combineu, si us plau, aquests tres comentaris i traiem-ne una primera conclusió. Pla i Garolera coincideixen que en la periodística de Verdaguer hi ha la millor prosa catalana del segle XIX, cosa per la qual va esdevenir una fita en la prosa catalana moderna. I aquesta prosa, que era la millor del segle passat, assoleix el seu cim més alt amb el cicle d'articles de combat i de persuasió que el mateix Verdaguer va escriure en defensa pròpia.

Arribem, així, a una primera conclusió que formulo a la bestreta: aquestes qualitats justifiquen per elles soles que en la meua càtedra de Periodisme i en el meu Seminari de Periodística de Barcelona, instàncies on s'han iniciat les primeres recerques universitàries sobre periodística catalana, hom reivindicui Verdaguer, també, com el primer gran periodista de la Catalunya moderna. Un reconeixement que és compatible, no cal dir, amb aquell que hom li fa arreu com a primer gran poeta modern en llengua catalana, condició a la qual m'he referit tot just encetar aquesta conferència.

Jacint Verdaguer ha estat el primer gran periodista de la Catalunya moderna perquè fou un pioner excel·lent del reportatge de viatges en llengua catalana i perquè fou la figura capdavantera i més eminent d'una mena d'articulisme (l'articulisme polèmic i de combat), en el qual s'anticipava des d'una faiso molt personal als grans models contemporanis de l'especialitat: els d'Émile Zola, Enric Prat de la Riba, Joan Maragall i «Azorín», per esmentar només els més reeixits dels enregistrats a la nostra cultura i a cultures germanes i properes.

Sobre això us convido a reflexionar avui, aquí, amb l'esperança ferma d'obrir modestament noves perspectives en els estudis verdaguerians; perspectives que, si bé són modestes en el meu cas, poden ser, en canvi, esperonadores de recerques més avançades, que molts de vostès i altres poden endegar amb més encert que no pas aquest professor de Periodisme que ara us parla.

Com era el periodisme fins a l'època de Verdaguer?

Observeu, si us plau, que he dit «periodisme» i no pas «periodisme literari», com figura en el títol d'aquesta conferència. Cal advertir que aquesta precisió té un significat molt clar. El gran periodisme que va desplegar Jacint Verdaguer no era pas exactament literari. Aquest és el seu mèrit més gran,

allò que el fa excepcional i notable, encara que això ens pugui sobtar, car estem avesats a analitzar tota l'escriptura des de l'òptica estricta de la Literatura.

El periodisme de Verdaguer era un periodisme molt més genuí o, si voleu, molt més pur, en el sentit del que entenem, col·loquialment, per «periodisme pur» els qui ens dediquem a investigar en aquest camp i alhora ens dediquem a l'ofici d'escriure en els mitjans de comunicació social. L'anomenat «periodisme literari» és per a nosaltres una variant concreta de l'exercici professional que es desplega en una regió fronterera amb l'ampli camp de la Literatura estricta. Això queda molt clar.

Val a dir que el periodisme literari ocupava un lloc de preeminència dins la premsa del segle XIX. Més encara: el periodisme literari era un dels components més importants del bloc de continguts hegemònics que hi havia en els diaris i en els periòdics d'aquella època. Aquest periodisme compartia l'hegemonia amb la resta del periodisme d'idees; és a dir, amb els periodismes polític, filosòfic, religiós, social, científic, econòmic i artístic.

El vuit-cents fou el segle d'or de l'anomenat periodisme ideològic. Gairebé tots els periòdics d'aleshores seguien el model clàssic de l'anomenat diari d'opinió. En el pensament professional d'aquella època tan llarga predominaren els conceptes anomenats «doctrinaristes». El doctrinarisme periodístic —que encara avui s'arrapa, de manera residual, en el periodisme que està al servei dels partits polítics— manté el principi de propugnar que els periodistes han d'estar compromesos amb una causa particular i concreta. D'acord amb els principis doctrinaristes, la defensa a ultrança d'aquesta causa parcial és l'únic criteri que justifica l'exercici de la comunicació periodística, allò que li atorga carta de naturalesa i dignitat.

Aquest era el periodisme dominant arreu d'Europa des de la Revolució Francesa i fins molt avançat el segle passat. No havia estat així en etapes anteriors de la història del Periodisme, que són les etapes del periodisme antic o, si voleu, del pre-periodisme modern o del protoperiodisme, com l'anomenen alguns autors. En aquestes etapes primerenques, que abasten des de la mateixa invenció de la impremta fins gairebé la fi del segle XVIII, la premsa —encara incipient, és clar— era molt més «informativa», com diríem ara. Els periòdics publicaven sobretot les cròniques rudimentàries que alguns corresponsals trametien en forma de carta, els preus i les vicissituds dels mercats, notes meteorològiques i astronòmiques, i dades sobre els moviments de vaixells i sobre transports terrestres. L'escassa superfície dels diaris d'aleshores era ocupada, doncs, per la informació estricta i pels serveis.

La Revolució Francesa i els seus serrells, per dir-ho curt, van alterar aquest panorama hemerogràfic, i van empènyer a utilitzar la premsa arreu d'Europa com una poderosa eina ideològica, com una potentíssima arma incruenta, en les aferrissades lluites entre els nostàlgics de l'Antic Règim i els capdavanters de la nova classe ascendent; però també s'usava la premsa amb aquest objectiu instrumental en les lluites entaulades en el si de les noves forces creixents en el camp de la política, de l'economia i de la cultura. Dins

d'aquest quadre general del periodisme vuit-centista, el periodisme literari ocupava, com he dit, un espai preeminent.

Això passava arreu d'Europa. Però a Catalunya, particularment, els canvis polítics i culturals produïts sobretot a partir del decenni dels anys 30 del passat segle potenciarren una notable expansió del periodisme polític i literari. Una expansió que no va minvar fins gairebé cent anys més tard; concretament fins després de la Gran Guerra del 1914.

Totes les síntesis històriques, sobretot quan hom les formula oralment en una conferència, obliguen a llevar els matisos que les farien feixugues. Aquesta exigència de simplificació expositiva ens mena, però, vers el risc de la generalització imprecisa. En aquest sentit, haig d'aclarir que no tot el periodisme del segle XIX era, tanmateix, d'aquesta mena. En alguns indrets començaren a eixir, a l'alba del mateix segle, les noves formes, modernes, del periodisme informatiu. A les avançades cultures periodístiques anglosaxones, concretament, trobem mostres molt primerenques, però excel·lents, de reportatge de viatges i de crònica de guerra. És el cas del Harriman que fou corresponsal del «The Times» de Londres en la nostra Guerra del Francès; però també, més tard, el cas de William Howard Russell, corresponsal del mateix diari anglès a la guerra de Crimea. Russell va escriure la memorable crònica sobre la càrrega de la Brigada Lleugera, episodi bèl·lic que el cinema ha convertit en una llegenda de la modernitat.

Però la relació de fets i el relat de viatges només tenien entre nosaltres, a Catalunya, en el segle XIX, una tradició molt escanyolida. És clar que si ens enlairem fins a l'etapa prehistòrica del nostre periodisme, la del segle XVIII, trobem, tanmateix, peces memorialístiques, com les del Baró de Maldà, que són una mena de «periodisme íntim» a la manera de l'anglès Samuel Pepys. I també trobarem apassionants relats sobre regions aleshores exòtiques, relats que es poden considerar antecedents propis del periodisme informatiu modern. L'exemple català més antic d'aquesta darrera modalitat és el de Domènec Badia (Alí Bei), figura pintoresca i fascinant, escriptor, dibuixant i aventurer que, disfressat d'àrab, va fer llargs viatges pel nord d'Àfrica i l'Orient Mitjà, fins a la Meca (on aconseguí d'entrar) i fins al Damasc mític, on la història n'ha perdut el rastre, extraviat entre les boires del misteri romàntic.

Deixeu-me fer un incís. L'experiència relatora d'Alí Bei, escriptor que va observar el Nord d'Àfrica uns vuitanta anys abans que ho fes Verdagner, m'ha permès desplegar, amb els estudiants de periodisme, exercicis comparatius d'estil i de percepció de la realitat a partir d'aquests autors.

Uns anys més tard dels viatges d'Alí Bei es va produir l'experiència del també català Sinibald de Mas, diplomàtic i escriptor viatger, i alhora també pintor (com Domènec Badia). Mas es va engrescar amb la lectura dels viatges d'Alí Bei i va maldar per fer-se amb una plaça d'espia en el rudimentari servei espanyol del ram. Embarcà el 1834 cap a Constantinoble, per passar més tard al Líban, Palestina, Egipte, Aràbia, Pèrsia i l'Índia.

Els esperits «pre-periodístics» d'Alí Bei i de Sinibald de Mas van tenir una discontinua tradició durant el segle XIX en els nostres primers cor-

responsals de guerra. Víctor Balaguer va publicar en el periòdic «El Telégrafo» unes cròniques de la guerra ítalo-austriaca del 1859; unes cròniques farcides d'entusiasme per la causa de la unificació italiana, que foren aplegades en el llibre «Mis recuerdos de Italia», aparegut l'any 1890. Un dels primers periodistes catalans reeixits, Nil Maria Fabra i Deàs, més conegut com a fundador a Madrid, l'any 1865, de la primera agència espanyola de notícies (el «Centro de Correspondencias», que després esdevindria l'«Agència Fabra»), va anar com enviat especial del «Diario de Barcelona» (el «Brusi») a la guerra austro-prussiana del 1866 i a la guerra franco-prussiana del 1870-1871. El també destacat periodista valencià Francisco Peris Mencheta (fundador que fou, entre d'altres diaris, d'«El Noticiero Universal», de Barcelona), va excel·lir en el món professional de l'època com a reporter de la Tercera Guerra Carlina, la de 1872-1876.

Arran d'aquesta darrera carlinada, va passar la primera prova de foc professional, com a periodista de guerra, un personatge excepcional com fou el català Sadurní Ximénez, el qual més tard va fer de corresponçal del diari francès «Le Petit Parisien» durant la guerra russo-polonesa, també de diversos diaris de Madrid durant la guerra russo-turca de 1877-1878 i, finalment, en la contesa ítalo-etiòpica de 1894-1896.

Durant aquell segle hi hagué també altres il·lustres mostres escadusseres de periodisme no estrictament literari, com les «Cartes de viatges» que Apelles Mestres va publicar a «La Renaixensa» l'any 1875; com molts dels escrits des de l'estranger enviats pel diplomàtic Eduard Toda a «La Renaixensa» i a «La Il·lustració Catalana» entre 1884 i 1887; i com les cròniques parlamentàries del període 1851-1864 signades pel barceloní Robert Robert, el qual fou també un dels més importants d'entre els periodistes costumistes i satírics que han escrit en llengua catalana.

Verdaguer renovà i dignificà el report de viatges

El segle XIX català ens va donar, per una banda, grans articulistes en llengua catalana: Francesc Pelai Briz, Pere Aldavert, Josep Güell i Mercader, Jaume Collell, Josep Narcís Roca i Farreras, Pompeu Gener, Josep Roca i Roca, Josep Yxart i sobretot Josep Torras i Bages, Valentí Almirall, Enric Prat de la Riba i Joan Maragall. El dinou ens va deixar també grans articulistes catalans que escriviren en llengua castellana: Ramon Martí d'Eixalà, Pau Piferrer, Josep Maria Quadrado, Pere Mata, Abdó Terradas, Francesc Pi i Margall, Joan Sardà i sobretot, Jaume Balmes i Joan Mafé i Flaquer.

Aquell segle passat ens va oferir també, com suara he explicat, intel·lectuals viatgers i aventurers-periodistes, però, en canvi, no ens va deixar pas grans models de prosa informativa en llengua catalana. No és fins a la publicació dels relats d'excursions i viatges de Jacint Verdaguer, i sobretot, del seu *Dietari d'un pelegrí a Terra Santa*, quan la redacció narrativa i descriptiva en català assoliria les primeres fites de la grandesa de la precisió, del rigor del

llenguatge planer i intel·ligible i alhora correcte; és a dir, del llenguatge funcional i instrumental que s'exigeix en comunicació escrita segons les receptes de la Periodística contemporània.

Jacint Verdaguer, doncs, va renovar la narració de viatges en llengua catalana. En Verdaguer trobem la primera manifestació digna d'una llengua que malda per depurar-se. Verdaguer va posar els fonaments per a un futur desplegament en l'exercici de l'ofici d'escriure en català al servei d'unes capes àmplies de població. Mossèn Cinto cercava la funcionalitat, cercava un major pragmatisme, quan va exercir el periodisme, i en aquest sentit se separava de les formes convencionals del vell articulisme. Era conscient, això no obstant, de conrear en aquells textos una prosa eminentment periodística. Ho reconeix expressament quan en l'esmentat *Dietari* confessa que aquells escrits «són notes de viatge, nues d'estil i de poesia, escrites a corre-cuita i comsevulla» (OC, IX, 8-9).

El seu periodisme, doncs, no era únicament literari. Era periodisme autèntic, escrit a corre-cuita «i comsevulla», que és la manera com es fa, necessàriament, el periodisme de fets recents i immediats. En aquestes característiques rau, si més no, la seva modernitat.

D'aquest vessant del Verdaguer prosista, però, ens en parlarem en la seva conferència, amb molta més autoritat que no pas jo, el professor de Literatura i bon amic Narcís Garolera. Li prego a ell i a vostès que em disculpin aquesta incursió que he fet suara en terreny d'altri. Una incursió que només he fet mogut per la intenció de ressaltar, des de la meua perspectiva de professor de Periodisme, les qualitats que en aquest camp té la prosa de viatges de Verdaguer.

Acabaré amb unes reflexions sobre el Jacint Verdaguer articulista que excel·lí esplèndidament, en el marc del periodisme literari de la Catalunya del segle XIX, per la seva aportació mestrivola a una modalitat conreada, principalment a tombants de segle, per figures senyeres de la periodística d'arreu. Em refereixo a l'articulisme de persuasió, de polèmica i de combat, variant periodística que ell va desplegar a contracor, tanmateix, empès només per les dissortades circumstàncies de la seva pregonera crisi personal que abastà bona part dels anys 90 del passat segle.

No cal que ara entri en el fons de la qüestió, car tots vostès la coneixen prou bé, si més no en aquells aspectes que han estat escatits fins ara.

Què va representar l'articulística persuasiva de Verdaguer desplegada en el cicle «En defensa pròpia»?

Va representar una fita cabdal en l'articulisme literari del passat segle. Ho podem afirmar des de tres perspectives complementàries de l'anàlisi periodística: la perspectiva de les tècniques emprades; la perspectiva dels estudis de recepció del text; i la perspectiva de la Periodística Comparada.

Pel que fa a les tècniques emprades, Verdaguer, en aquest brillant aplec d'articles, superà les fórmules rutinàries de l'anomenada Eloqüència Periòdística, que havien après molts dels nostres grans articulistes del dinou en els tractats de Retòrica tardana. Format en la preceptiva poètica de Pau Estorch i Siqués i hereu, com ell va dir, d'aquella vigorosa generació de publicistes que havia sortit de l'escola de Retòrica que ensenyava el doctor Marcé en el Seminari, mossèn Cinto va renovar l'articulística persuasiva retrobant les velles arrels clàssiques de la Retòrica de l'argumentació. Jacint Verdaguer va exercir en aquests textos una regenerada Retòrica de la recepció, si volem dir-ho amb aquesta denominació recuperada suara per la crítica i per la teoria contemporànies.

En el moment de compondre el seu text, Verdaguer tenia presents els destinataris del missatge. D'acord amb llurs expectatives i amb els efectes que l'autor volia provocar, aquell Verdaguer, articulista forçat per les circumstàncies adverses, va construir unes peces tècnicament impecables. El catedràtic Joaquim Molas ha afirmat, concretament, que aquests articles de la col·lecció d'*En defensa pròpia*, «contribuïren, sens dubte, a produir una autèntica revolució en el camp de la prosa literària».

En les primeres peces d'aquest memorable cicle de treballs periodístics —les de l'etapa del 1895—, Jacint Verdaguer explicava la seva entrada, estada i sortida de la casa del marquès de Comillas. En els escrits de la segona tongada de la sèrie —els del 1897—, hi ha menys dades biogràfiques i més opinió. En tots ells, però, va exposar les intencions que l'animaven i blasma-va els seus adversaris i detractors amb una contundència dialèctica extraordinària.

El primer aplec de peces d'aquest cicle, integrat per onze cartes o articles —unes peces que sortiren numerades i amb el títol genèric inicial d'«Un sacerdot calunniat»— aparegueren en el diari «La Publicidad» l'estiu del 1895. Foren transcrits, també, per altres periòdics com «El Noticiero Universal», «La Opinión» i «Diario del Comercio». La segona sèrie de la col·lecció anomenada *En defensa pròpia* la va iniciar Verdaguer el 5 d'agost del 1897 sota l'epígraf genèric d'«Un sacerdot perseguit». Són vint-i-sis articles, també numerats, però amb títols diferenciats per a cadascun d'ells, que sortiren fins al 21 de novembre del 1897.

El final d'aquesta dissortada història periodística s'esdevingué, documentalment, l'onze de febrer del 1898, quan «La Vanguardia» va insertar a les seves planes els següents textos de cloenda del cas: la retractació de Mossèn Cinto, publicada en el número 8 de febrer d'aquell any del «Boletín Oficial Eclesiástico» del Bisbat de Vic; i l'escrit que el Bisbe va adreçar a Verdaguer comunicant-li que aixecava la suspensió imposada al sacerdot i que li retornava el permís de dir missa.

Segons el meu modest parer, en el cicle *En defensa pròpia* destaca especialment l'excel·lent combinació de registres que l'autor emprà en el desplegament de les peces. Va alternar la humilitat amb la indignació, la resignació amb la rebellia, la modèstia amb el sarcasme, la ira amb el perdó. Aquesta

campanya periodística de Verdaguer va commoure la Catalunya del seu temps, tal com han explicat, entre d'altres, estudiosos de diverses generacions com són Basili de Rubí, Joan Alavedra, Josep Miracle, Joaquim Molas i Ricard Torrents. Miracle va resumir molt clarament els efectes de recepció d'aquests treballs. El públic —ha dit ell—es va dividir en «dretes» i «esquerreres»; la gent es va dividir entre partidaris del bisbe Morgades i partidaris de Verdaguer.

Hi ha una tesi doctoral en Periodisme, encara no enllestida, que tracta d'aquest cas des de la perspectiva de les noves metodologies d'estudi de la recepció del text. No puc anticipar res d'aquesta recerca, que dirigeixo però que no és meua, i que, com sabeu, ha de romandre inèdita del tot fins al dia de la lectura solemne. Les observacions que faré ara sobre els aspectes receptorials d'aquella acció de Verdaguer sobre la premsa són, doncs, molt personals, parcials i empíriques.

La primera és sobre alguns factors peculiars de la infraestructura dels diaris d'aquella època, factors que influeixen, de manera essencial, encara que no determinant, és clar, en la recepció del text. Des de la primèria de la història de la premsa i fins a l'alba del segle XX, la recepció del periodisme literari i d'opinió era molt més intensa que no pas ara. La raó rau en les següents condicions objectives: 1) només hi havia periòdics impresos (no és com ara que l'impacte dels diaris queda esmorteït pels que causen la ràdio i la televisió, principalment); 2) els diaris tenien molt poques pàgines, amb la qual cosa eren més altes les probabilitats que hom llegís tots els textos que contenen; i 3) l'escassetat de pàgines i, en conseqüència, de textos, feia que els pocs articulistes amb firma ressaltessin molt més que no pas ara, que n'hi ha tants cada dia.

Tots aquests factors de la infraestructura material dels diaris de l'època produïen una recepció molt intensa i molt potent.

La segona observació receptorialista —perdoneu la paraula— és relativa a la molt discreta projecció que aquesta campanya de mossèn Cinto va tenir en la premsa de llengua catalana, i fins i tot en la revista verdagueriana intitulada «L'Atlàntida». He escorcollat tota la col·lecció d'aquest periòdic i només he trobat referències a aquest afer en dos números, el de l'1 d'agost del 1897 i el del 5 de març del 1898. Molt probablement, i gràcies a les comunicacions de Ramon Pinyol, Ramon Rucabado, Ricard Torrents, Isidor Cònsul i Lluïsa Plans, sabrem alguna cosa més en aquest congrés.

Però ultra la sorprenent mancança de més informació sobre l'assumpte en aquesta revista tan addicta a Mossèn Cinto, em va sobtar que el cas només hi aparegués mitjançant la reproducció de textos d'altri, favorables a Verdaguer, apareguts en molts diaris, tots ells d'expressió castellana: concretament, «La Opinión», «El Imparcial», «El Diluvio», «La Vanguardia», «El Globo», «La Publicidad», «Diario Mercantil», «El Noticiero Universal» i «Diario del Comercio».

L'altra referència que he trobat a «L'Atlàntida», és una nota molt discreta —la darrera nota d'una crònica signada amb tres ics— que a l'edició del 5 de

març de 1898 donava l'enhorabona a Mossèn Cinto per haver recuperat les llicències de celebrar la Santa Missa.

No ens pertoca escatir ara, en una conferència, les circumstàncies de recepció que ens revelen aquestes dades espigolades en un primer examen de documents de l'època. Només he volgut apuntar les possibilitats d'anàlisi que té aquesta perspectiva que, com he dit, s'aplica ara a una tesi doctoral en curs d'elaboració.

Per acabar, i disculpant-me per haver-me allargat potser massa, deixeu-me avaluar aquest cicle articulístic de Verdaguer des de la perspectiva de la Periodística Comparada. El conjunt d'escrits d'*En defensa pròpia* de mossèn Cinto, malgrat que l'autor els redactà per necessitat, gairebé per força, representen la primera gran manifestació, a l'àmbit de les cultures romàniques o neollatines, de l'esclat de grans debats periodístics, de les llargues polèmiques de finals de segle sobre qüestions de justícia i de moral. Els grans monuments del periodisme de combat i de defensa omplen arreu el periodisme d'aquella època.

Nogensmenys, l'esplèndida prosperitat de l'articulisme vuit-centista es clou a escala europea amb el coratjós cicle d'Émile Zola sobre «l'affaire Dreyfus» (abasta des del 25 de novembre del 1897 fins al 22 de desembre del 1900), episodi de la història periodística que Azorín, curiosament, va bregar per recrear l'any 1933 a propòsit del «cas March». El cèlebre article de Zola intitulat *J'accuse* no sols va passar a la història pel seu contingut. També ho va fer per la sòlida arquitectura de la composició redaccional, i per uns trets argumentals que a Péguy li evocaven *Les Châtiments* de Victor Hugo.

A Catalunya, però, l'articulisme del vuit-cents assoleix el seu zenit amb un altre cicle memorable, el de la «defensa pròpia» de Verdaguer, cicle que s'havia desplegat, abans que l'esmentat cas francès, entre el 1895 i el 21 de novembre de 1897.

Val a dir que també són d'aquest temps algunes de les més reeixides peces argumentatives d'Enric Prat de la Riba, el periodista polític català més eminent de l'època, com són les emprades a propòsit de les polèmiques que va mantenir amb Leopoldo Alas «Clarín» (febrer i abril de 1896) o amb Joan Mañé i Flaquer (octubre de 1899).

La baula final d'aquest opulent període de la nostra història periodística la posaria, però, l'exemplar trilogia de Joan Maragall sobre la Setmana Tràgica (publicada l'octubre i el desembre del 1909), la qual trilogia conté el famós article censurat («La ciutat del perdó») que el periodista va escriure en defensa de la vida de Francesc Ferrer i Guàrdia.

Jacint Verdaguer va ser, però, el primer de tots en aquesta modalitat tan arriscada, encara que fóra molt agosarat, tanmateix, insinuar que hi ha influències d'ell en els grans cicles, immediatament posteriors, d'aquestes polèmiques periodístiques suara esmentades. No cal fer-ho, altrament, d'insinuar aquestes influències. La força colossal del Verdaguer periodista no té fretura d'ajudes exteriors. Ell fou primicer en el relat de viatges, i va assolir la més alta fita de l'articulisme en català del segle XIX. Amb ell, doncs, germina

a Catalunya la primera gran desclosa del periodisme modern, que supera l'anterior hegemonia del periodisme estrictament literari.

Moltes gràcies, amics.